

Чи відомий борщ у інших народів? Звісно, страв, у які «зволочена» різна городина, багата в кухнях племен, що мешкають на всіх материках. Але такого, як у борщі, поєднання овочевих компонентів, способів їх обробки і специфіки закладання ми не знайдемо в найбагатших і найвишуканіших перших стравах. На думку деяких кулінарів, найближче до борщу стоять російські «щі». Принаймні більшість упорядників російських тлумачних словників пояснюють слово «борщ» як різновид «щей со свеклой». Для українців це звучить трохи образливо: з одної печі, та не однакові калачі.

64

Я побував у всіх куточках Росії, якось на одному диханні навіть проїхав на велосипеді від Запоріжжя до Владивостока. Все побачене й почуте швидше й надійніше знаходить своє місце в пам'яті, якщо пропускаєш його через слухок. Усюди на євразійському просторі в меню придорожніх ідалень і кафе першою стравою стояв борщ. До Уралу йому, правда, намагалися протистояти «щі» (їх у деяких місцевостях називали «білим борщем»), а в Сибіру, особливо на Далекому Сході борщ (часто з додатком «український», що було особливо приємно) безроздільно володарював під різними дахами. В Монголії, куди я «завернув», сподіваючись побачити наші таврійські степи в давнину, щойно згадав про борщ, як хазяйка, щоб догодити мені, почала кришити в казанок з м'ясом капусту, моркву, цибулю. Подумала й додала туди свіжі огірки. Після такого «борщу» я анітрохи не здивувався, побачивши в одному з барів Усурійська закуску «Батько Махно». Що ж, її складові – сало, цибуля, гірчиця – цілком український продуктивний набір. Хоч до чарки, хоч до борщу, хоч до святкового столу. Мимоволі згадуються рядки з маловідомого вірша Володимира Маяковського «Борг Україні», який так не люблять цитувати росіяни: «Знайний груз у русского тощ – тем, кто рядом, почета мало. Знают вот украинский борщ, знают вот украинское сало». Слова «борщ» і «сало» для українця на російських обширах, як пароль...

А як в інших країнах? У повісті братів Стругацьких «Пікнік на узбіччі» ідальня в одній із західноєвропейських країн, де збираються сталкери, називається «Боржч». На сторінках фантастичних творів і не такі дива трапляються. А насправді в національних кухнях Заходу нічого подібного до борщу ми не знайдемо. Часто іноземцям важко навіть вимовити слово «борщ». Співачка Патрисія Каас часто замовляла в київському ресторані «Гостиний двір» саме борщ, при цьому постійно вигукувала: «Суп – це просто фантастика!».

*Продовження. Початок у № 15–16 за 2012 р.

Володимир СУПРУНЕНКО

Найперша страва*

Етнографічно-кулінарне дослідження в ліричному просторі та часі

Акторові П'єру Рішару досить було його кумедних ролей, тому він вирішив прилюдно не «озвучувати» назву страви, а написав у книзі відгуків лише одне слово: «Борщ». Латинськими літерами і зі знаком оклику. В наших польських сусідів є страва, яку називають «борщок». Це заправний суп з м'ясом, рибою, овочами і квашеними буряками. В румунів слово «борщ» означає – скисати, кислий квас, на якому варять супи-«чорби». Якщо супи готують з буряками, то це вже будуть «чорби одінаші» (північні сусіди називають «бурякі»). У литовській кухні розповсюджений холодний буряковий борщ на кефірі.

Білий світ (у прямому й переносному значенні) легко розкладається на яскраві веселкові барви. В Україні існує не один десяток різновидів борщу. «Парували ж там і всякі борщі – гетьманський з поребриною, і чернігівський – з лісовими кислицями, і київський, зварений на сирівці, з куркою та з бараниною, і пісний архирейський (на курячій юшці!) з карасями смаженими, з грибами, з оливками, з цибулею, з перцем», – у цих рядках з роману Олександра Ільченка «Козацькому роду нема переводу, або Козак Мамай і Чужа Молодиця» лише блідий натяк на різноманіття сучасних українських борщів. Людина хороша, коли на себе схожа. Так і борщ. У кожній місцевості свої прийоми його приготування. Навіть дві сусідки в одному селі або навіть мати та її кохана донька, яку вона змалку вчила куховарської премудрості, не зварять однакового борщу. Часом розібратися в запахах, що линуть з борщової посудини, не можуть і досвідчені кулінари. Ще б пак! Адже часто в кухарки пальців на руках не вистачає, щоб порухувати борщові складники. Їх може бути в борщі до двох десятків. Яким віддати перевагу? Я ставив це запитання багатьом господарям. Більшість довго вагалися з відповіддю і врешті-решт знизували плечима. А коли на моє прохання починали перебирати

технологічний ланцюжок, згадувати черговість закладання того чи іншого овоча, весь час, як молитву, повторювали: «Але що найголовніше, то це...».

Моя рідна степова Україна з давніх часів приймала гостей з усіх волостей. Тут під шедрим південним сонцем знайшли своє місце десятки народів. Але різнокольорові вітри, що проносилися над степом, не змінили його обличчя, не розпорошили його козацького духу. Така й уся Україна – гостинна, відкрита, щира, але водночас виразно-колірична, навіть у побутових дрібницях характерно-українська. Така й найголовніша страва українців. На мій погляд, «геніальність» борщу в тому, що він без удаваної люб'язності розкриває обійми для будь-якого продукту рослинного або тваринного походження. І при цьому, потрапляючи в борщове вариво, цей продукт дуже швидко уживається з іншими складниками, легко знаходить із ними спільну мову. Рецептурна борщова палітра така різнобарвна, така багата відтінками, що навіть знавці заокеанських делікатесів даремно морщат чоло, намагаючись пригадати серед страв світової кухні щось подібне до борщу. В борщі, як козаки-запорожці в січовому товаристві, всі члени великої борщової родини рівні. «Нічого надмірного», – сказав колись грецький філософ Хілон. У цьому улюбленому постулаті мудраків всіх часів і народів сутність українського борщу. Ніякий овоч в ньому не може головувати, бути найпершим, безсоромно виставляти себе, претендуючи на роль творця смаку страви. Однак за всієї демократичності й толерантності борщового варива воно завжди прагне зберегти своє обличчя, притаманну тільки йому поживну основу, свій особливий смак.

Про смаки й кольори борщового варива сперечатися не варто – класичного, на всі землі й часи борщу немає. У кожному подвір'ї своє повір'я і свій борщ. Чия хата, того і правда – і про борщ, і взагалі про навколишній світ.

(Далі буде).